

Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (111)
(лістапад)

Змест

НАВІНЫ: літаратурна-грамадскае жыццё лістапада.....	с. 2
ПАЭМА: «СХОДКА НЯЧЫСЦІКАЎ» — паэма XVI-га стагоддзя, на сучасны беларускамоўны лад перастворана Нілам Гілевічам..	с. 3
АСОБА: «Як змагаліся за Святлану Алексіевіч» (старонкі асабовай справы з архіваў Саюза беларускіх пісьменнікаў).....	с. 4–5
ПРОЗА: апавяданне «Лішні чалавек» Сяргея АБЛАМЕЙКІ.....	с. 6
ПАЭЗІЯ: новыя вершы Васіля ЗУЁНКА.....	с. 7
ЧЫТАЛЬНЯ: «Пра анёлаў і людзей» Віталія Еўмянькова.....	с. 8–9
ПАМЯЦЬ: згадкі пра Рамана ЛУБКІЎСКАГА і Аляксея ПЫСІНА.....	с. 10
ДЗЕЦЯМ: вершаванкі Сяргея ПАНІЗЬНІКА і Уладзіміра СІЎЧЫКАВА.....	с. 11
АРХІЎ: старонкі невядомага дзённіка Уладзіміра КАРАТКЕВІЧА.....	с. 12–13
КРЫТЫКА: Васіль ДЭБІШ пра юбіляра Лявона ВАЛАСЮКА.....	с. 14
ДРУК: агляд чарговага нумара часопіса «Дзеяслоў».....	с. 15
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа.....	с. 16

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

Самая дужая дзяўчынка ў свеце гаворыць па-беларуску

70 гадоў таму ў Швецыі нарадзілася самая дужая і — без перабольшання — адна з самых знакамітых дзяўчынак свету: Піпі Доўгаяпанчоха. Яе літаратурная маці, Астрыд Ліндгрэн, была тады яшчэ не сусветна вядомай пісьменніцай, а сціплай хатняй гаспадыняй. У яе захварэла дачушка, Карын, і штовечар патрабаваліся новыя захапляльныя гісторыі, каб дзіця заснула.

Дзмітры Плакс. Як гэта было, хочацца згадаць у юбілейны год.

— *Зміцер, згадайце, калі ласка, самую перагiсторыю з'яўлення пераклада. У каго ўзнікла ідэя? Ці лёгка было рашыцца «даросламу дзядзьку» пераствараць па-беларуску тэкст пра дзяўчынку, ды яшчэ такую незвычайную?*

— Ідэя ўзнікла ў спадарыні Аляксандры Макавік, якая сабрала ўсю каманду вакол выдання і ўрэшце давяла праект да лагічнага завяршэння. Зміцер Колас прадставіў магчымасць надрукаваць кніжку ў сваім выдавецтве, за што я вельмі яму ўдзячны, але працу над выданнем вяла Аляксандра. Менавіта яна патэлефанавала мне і прапанавала перакласці «Піпі». Я пагадзіўся — не раздумваючы, адразу. Аляксандра ж дамовілася з Юрасём Бушляковым, які ўзяўся рэдагаваць пераклад, кантактавала з мастаком Геннадзем Мацурам, выдаўцом Змітром Коласам, з праваўладальнікам, сямейнай фірмай Ліндгрэн «Сальткрокан», словам — каардынавала ўвесь праект.

— *Што было самым складаным у перакладзе і ў працэсе нараджэння кнігі? Аўтарскія правы на тэкст і ілюстрацыі да выдання — як вырашаліся яны?*

— Пераклад, што называецца, «культывай» кніжкі, якую ўсе чыталі, пра якую кожны мае ўласнае ўяўленне, надае працы перакладчыка нейкае адценне асаблівай адказнасці. Прынамсі, як памятаю, такое ўражанне ў мяне ўзнікала, і гэта была ці не галоўная хіба — вось той страх перад класічным тэкстам, дзіцячым, што важна, класічным тэкстам. Ну але, перафразуючы некалі папулярную савецкую песню, — баязлівец не перакладае кніжак...

Правамі, зноў жа, займалася Аляксандра Макавік. Яна ад пачатку вырашыла не рабіць новых малюнкаў, а перанесці ў беларускае выданне арыгінальныя ілюстрацыі Інгрыд Ванг Нюман і ўвогуле зрабіць кніжку як мага болей падобную да класічнага выдання. Генадзь Мацур, які рабіў дызайн і макет, на мой погляд, захаваў усе асноўныя рысы шведскага арыгінала.

— *На адвароце тытула сярод асобаў, якім выказваецца падзяка за спрыянне, Пеця Плакс. Сын? Якую дапамогу здзяйсняў ён?*

— Я чытаў свайму тады пяцігадоваму сыну тые кавалкі,

Дзмітры Плакс на прэзентацыі кнігі «Піпі Доўгаяпанчоха» ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, 2008 г.

у якіх быў не вельмі ўпэўнены, у асноўным тое, што мусіла гучаць смешна, весела. Калі ён смяяўся, я пакідаў, калі не — шукаў далей.

— *Ці здараліся з Вамі падчас перакладу нейкія містычныя рэчы, якія б дапамагалі (ці наадварот, перашкаджалі) у працы?*

— Я зусім не рамантычны і не схільны да містыкі чалавек. Я ўмею толькі працаваць, то працаваў як мог добра. Часам праца дае вынікі, спадзяюся, што гэта адзін з такіх выпадкаў.

— *Піпі Доўгаяпанчоха ў сучаснай Швецыі, на Ваш погляд — гэта гісторыя ці сучаснасць?*

— Напэўна, і тое, і тое. За 70 гадоў, вядома, шмат што змянілася, але тые агульначалавечыя каштоўнасці, якія можна знайсці ў кніжках пра Піпі, ці, прынамсі, узор паводзінаў — незалежнасць, непасрэднасць, давер да дзіцячага, фантазіянага сусвету і гэтак далей — важныя і сёння.

Пра гэта сведчаць і сталыя перавыданні, і новыя пераклады. Дарэчы, зусім нядаўна я атрымаў прапанову перакласці наступныя дзве кніжкі пра Піпі. Аляксандра гатовая весці і гэты праект, але ўжо ў супрацы з іншым выдавецтвам. Упэўнены, што яна і гэтым разам здолее сабраць добрую каманду, хаця нам усім будзе не хапаць Юрася Бушлякова, які так рана пайшоў з жыцця.

Гутарыла Алена Масла

Аднойчы Карын папрасіла: «Раскажы мне пра Піпі Доўгуюпанчоху!» — не вядома якім чынам прыдумаліся дзіўнае імя. З гэтага і пачалося жыццё адной з самых бунтарскіх герайн. Спачатку рудавалосае дзяўчо жыло ў вусных гісторыях, якія прыдумляліся адна за другой: часу запісваць іх праз штодзённыя клопаты ў Астрыд не ставала.

Але здарыўся выпадак, на той момант няшчасны... Аднойчы Астрыд павалілася і зламала нагу. Так у пісьменніцы з'явіўся час на тое, каб гісторыі пра Піпі занатаваць... Калі рукапіс быў гатовы, Астрыд даслала яго ў адно са шведскіх выдавецтваў. Водгук выдаўца быў адмоўным: панапрыдумляна невядома што! Але, на шчасце, Астрыд Ліндгрэн мела ўпартасць, каб прапанаваць рукапіс іншаму выдаўцу — ён асмеліўся выдаць апавяды пра Піпі. Не прайграў!

І вось Піпі — 70 гадоў! А пераклад гісторыі пра яе на беларускую мову роўна ў дзесяць разоў маладзейшы. У 2008 годзе выдавец Зміцер Колас ажыццявіў выданне кнігі па-беларуску. А навучыў Піпі беларускай мове

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: ГА «САЮЗ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ», МГА «ЗБС «БАЦЬКАЎШЧЫНА»

■ АҮТОГРАФ

Лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры за 2015 год Святлана АЛЕКСІЕВІЧ:

«Хочацца, каб беларусы адчувалі гонар за сябе і сваю краіну»

Новы «Кніганоша»

Пабачыў свет чарговы выпуск інфармацыйнага бюлетэня «Кніганоша», які выдаецца Саюзам беларускіх пісьменнікаў супольна з МГА «ЗБС «Бацькаўшчына».

«Духу магутныя чары...», што нядаўна была падрыхтаваная Міхасём Скоблам і выйшла ў серыі «Беларуская мемуарная бібліятэка» выдавецтва «Лімарыус».

Большую частку новага выпуску «Кніганошы» традыцыйна займае бібліяграфічнае апісанне новых беларускіх кніжак, выпушчаных незалежнымі выдаўцамі: «Кнігазборам», «Лімарыусам», «Медысонтам», «А. М. Вараксіным», «Папур», Змітром Коласам і інш. Да кожнай кнігі дададзена кароткая анатацыя.

Спампаваць нумар у сеціве можна па наступнай спасылцы: <http://www.lit-bel.org/assets/files/Bjuletten-34.pdf>.

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

Адкрывае нумар «Кніганошы» матэрыял з першай прэс-канферэнцыі сёлетняй лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры Святланы Алексіевіч.

У выпуску таксама змешчаны рэпартажы з цырымоніі ўзнагароджання фіналістаў Літаратурнага конкурсу «Экслібрыс» імя Рыгора Барадуліна, а таксама водгук на кнігі ўспамінаў пра Ларысу Геніюш

Мама Му, Крумкач і Юя Вісландэр

Заля мінскай галерэі сучаснага мастацтва «Ў» напоўнілася дзіцячым гоманам і смехам.

Маленькія чытачы і чытачкі разам са сваімі бацькамі прыйшлі на паказ спектакля «Мама Му ў басейне», прэзентацыю аднайменнай кнігі па-беларуску і сустрэчу з яе аўтаркай — шведскай пісьменніцай Юяй Вісландэр, а таксама перакладчыцай Надзеяй Кандрусевіч.

Спадарыня Юя ўжо ў трэці раз наведвае Беларусь, а персанажы яе казак даўно вядомыя беларускім дзецям і палюбіліся ім. Спектаклі лялечнага тэатра «Лямцавая батлейка» пад кіраўніцтвам Веранікі Фаміной, пастаўленыя паводле кнігі Юі Вісландэр, карыстаюцца заслужанай папулярнасцю і любоўю аўдыторыі.

Цягам свайго візіту вядомая ва ўсім свеце шведская пісьменніца ўзяла ўдзел у мерапрыемствах у Віцебску і Мінску, у тым ліку ў прэзентацыйных кнігі, спектаклях паводле твораў пра Маму Му і Крумкача і ў круглым стала на тэму дзіцячай літаратуры.

Перад пачаткам спектакля ў галерэі сучаснага мастацтва глядачы пазнаёміліся з аўтаркай, вывучылі некалькі шведскіх слоў і павіталіся з Надзвычайным і Паўнамоцным паслом Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь Марцінам Обергам.

Пасля паказу спектакля кожны маленькі глядач атрымаў у падарунак адмысловы «медаль залатой рыбка» ад Мамы Му і Крумкача. Па аўтограф да Юі Вісландэр выстраілася вялікая чарга прыхільнікаў яе творчасці.

Тэкст і фота: Віка Трэнас

Соты раз у першы клас!

Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», Саюз беларускіх пісьменнікаў і баскетбольны клуб «Цмокі-Мінск» абвешчаюць акцыю, прысвечаную 100-годдзю беларускай легальнай школы!

13 лістапада 1915 года ў Вільні была заснаваная першая афіцыйная беларуская школа, якая дала легальны пачатак масаваму беларускаму школьніцтву. Менавіта гэтая дата ў міжваеннай Заходняй Беларусі і ў БССР у 1920-я гады святкавалася як Дзень беларускай школы.

У межах акцыі «Соты раз у першы клас!» плануецца разнастайныя мерапрыемствы ў рэальным жыцці ды актыўнасці ў інтэрнэце. Ініцыятары акцыі прапануюць супольна абмеркаваць стан беларускага

школьніцтва ўчора і сёння, паразважаць над тым, што змянілася за 100 гадоў існавання беларускай школы, і пашукаць адказ на пытанне: «Чаму так мала нашых суйчыннікаў абірае для сваіх дзетак навучанне па-беларуску?».

У гарадах і мястэчках па ўсёй Беларусі адбудуцца сустрэчы, падчас якіх вядомыя айчынныя літаратары, спартоўцы, грамадскія дзеячы раскажуць пра славетных беларусаў, што стаялі ля вытокаў нацыянальнай школы: Алаізу Пашкевіч, Максіма Багдановіча, Якуба Коласа, Янку Купалу, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і іншых знакавых постацяў беларускага адраджэння.

Ідэя акцыі неабяжкая вам? Маеце крэатыўныя прапановы? Пішыце нам на razam@budzma.org і sbp@lit-bel.org.

Сачыце за навінамі на сайтах арганізатараў і далучайцеся да акцыі!

Зробім разам школу беларускай!

СНЕЖАНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

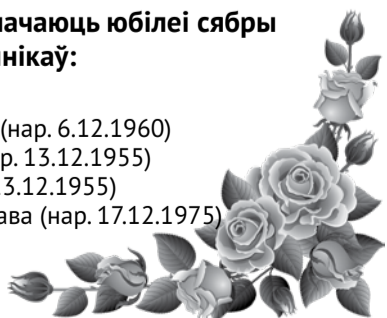
Галіна Аляксандраўна Булыка (нар. 6.12.1960)

Лявон Фёдаравіч Валасюк (нар. 13.12.1955)

Вера Фёдаруна Міхно (нар. 13.12.1955)

Марына Аляксандраўна Гарэлава (нар. 17.12.1975)

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

Новы старшыня Гарадзенскага абласнога аддзялення СБП

14 лістапада ў Горадні адбыўся справядачна-выбарчы сход абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Гарадзенскія літаратары і іх калегі з вобласці апошні раз сабраліся пад старшынствам Юркі Голуба, паважанага паэта, які кіраваў аддзяленнем на працягу 2-х апошніх тэрмінаў.

Гарадзенскае аддзяленне сёння — адно з найбольш актыўных і прадстаўнічых у СБП. Сярод больш чым двух дзясяткаў сябраў філіі ёсць паэты, празаікі, крытыкі і навукоўцы-літаратуразнаўцы, журналісты. Варта ўгадаць імёны Аляксея Пяткевіча, Ігара Жука, Алы Петрушкевіч, Юркі Голуба, Сяргея Астраўца (Астраўцова), Віктара Сазонава, Віктара Шалкевіча і іншых твораў, якія плённа працуюць на гарадзенскай зямлі.

Са сталіцы на сход завіталі старшыня СБП Барыс Пятровіч, першы намеснік старшыні СБП Алесь Пашкевіч і памочнік старшыні Усевалад Сцебурака, якія выступілі ў ролі назіральнікаў (згодна са Статутам арганізацыі, выбары старшыні абласнога аддзялення праходзяць з удзелам выключна сябраў рэгіянальнага аддзялення).

У прывітальным слове Б. Пятровіч падзякаваў гарадзенцам за плённую працу і асвятліў асобныя аспекты дзейнасці іншых пісьменніцкіх філій Саюза.

Са справядачным дакладам на сходзе выступіў Юрка Голуб.

Сход пад кіраўніцтвам Юркі Голуба разгледзеў шэраг пытанняў, сярод якіх асноўнымі былі: справядачна старшыні, выбары новага кіраўніка гарадзенскага

Фота Усевалада Сцебуракі

Юрка Голуб

пісьменніцкага аддзялення, абранне рэдактара і рэдакцыйнай рады літаратурнага альманаха «Новы замак» — зборніка, што выдаецца філіяй ужо на працягу трох гадоў.

Выбары старшыні адбыліся шляхам тайнага галасавання па двух прапанаваных удзельнікамі сходу кандыдатурах —

Сяргея Астраўцова і Валянціна Дубатоўкі.

Бальшынёй галасоў новым кіраўніком філіі быў абраны Валянцін Дубатоўка. Яго намеснікамі сталі Уладзімір Хільмановіч і Юрка Голуб.

Рэдакцыю альманаха «Новы замак» узначаліў Сяргей Астравец, а ў рэдакцыйную раду ўвайшлі Аляксей Пяткевіч, Ігар Жук і Юрка Голуб.

Таксама сход гарадзенскай філіі зацвердзіў прапанову да Рады СБП надаць званне ганаровы сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў беластоцкім творцам Міхасю Андрасюку, Яўгену Вапу, Ганне Кандрацюк і Віталю Лубу. Раней гэтым званнем былі ўганараваныя сябры беларускага літаратурнага аб'яднання «Белаежа» (Польшча).

Сакратарыят СБП выказвае падзяку за шматгадовую працу на пасадзе старшыні філіі спадару Юрку Голубу, а таксама шчыра віншуе новаабранага кіраўніка аддзялення — Валянціна Дубатоўку — і зычыць яму плёну ў гэтай пачэснай справе!

Прэс-служба СБП

«Літдэсант»: Гомельшчына і Віцебск

На Гомельшчыне адбыліся творчыя сустрэчы сябраў Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Першая сустрэча прайшла ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны. Грамаду прывітаў старшыня Гомельскай абласной філіі СБП Анатоль Бароўскі. Перад студэнтамі-філолагамі выступіў Барыс Пятровіч. Старшыня СБП і галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» распавёў пра новы, 78-ы нумар часопіса з найцікавейшым матэрыялам — дзённікам Уладзіміра Караткевіча.

Першы намеснік старшыні СБП Алесь Пашкевіч прэзентаваў сваю новую аповесць «Рух», якая нядаўна выйшла асобнай кнігай. Свае вершы прачытаў Усевалад Сцебурака, а музычную частку імпрэзы склалі выступы Змітра Бартосіка і Андрэя Мельнікава.

Другая імпрэза адбылася ў Ветцы. У раённай бібліятэцы Дома культуры Веткі сабраліся цікаўныя гараджане і школьнікі. Перад публікай выступілі супрацоўнікі музея Ларыса Раманова і Генадзь Лапацін. Апошні распавёў пра сваю працу на кнігай

«Варвара Грэцкая як з'ява беларускай народнай культуры».

Барыс Пятровіч і Алесь Пашкевіч прэзентавалі свае выданні, а таксама павіншавалі ўсім веткаўцаў з тым, што беларуская пісьменніца Святлана Алексіевіч, частка жыцця якой звязаная з Гомельшчынай, стала лаўрэаткай Нобелеўскай прэміі па літаратуры.

Выступ завяршыўся спевамі Змітра Бартосіка і аўтограф-сесіяй.

Праз дзень мінчукоў чакаў Віцебск. Новы 78-ы нумар часопіса «Дзеяслоў» і аповесць Алеся Пашкевіча «Рух» былі прэзентаваны ў Дзяржаўным універсітэце імя П. Машэрава і віцебскім філіяле Міжнароднага інстытута працоўных і сацыяльных адносінаў, дзе да літаратураў далучылася старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СБП Анастасія Лазебная.

Пад час сустрэчы з першаккурснікамі філфака дзяржуніверсітэта адбылася плённая гутарка са шматлікімі пытаннямі з боку студэнтаў. Б. Пятровіч распавёў пра гісторыю стварэння выдання, працу над ім, а таксама праанансаваў некалькі наступных нумароў, заклікаўшы грамаду да чытання ды супрацы з часопісам.

Ахвотныя змаглі атрымаць нумары «Дзеяслова» з дзённікамі Уладзіміра Караткевіча ды кнігу «Рух» з аўтографам аўтара.

Апошняя вечарына прайшла ва ўтульнай атмасферы віцебскага «Бітлз-клуба», дзе госці не толькі змаглі прадставіць новыя выданні, але і па-сяброўску пакамунікаваць з публікай. Як заўсёды, цёпла зала сустрэла выступ Зміцера Бартосіка, які праспяваў класіку бардаўскай песні ў беларускіх перастварэннях Рыгора Барадудзіна.

Сходка нячысцікаў

Ніл ГІЛЕВІЧ

Замест прадмовы

Што ты, брат, такі паньлы?
Звесіў глюгу і маўчыш?
Белы свет табе нямілы?
Шмат няўдач і страціў чыніш?

Ці застаўся без работы,
Без заробку на штодзень?
Ці душу грызуць грызоты,
Што на ўзлёт няма надзей?

Ёсць — і праца, і заробак.
Маеш смак. І добра спіш.
І парадак у вантрабах.
Дык чаго ж тады ты скіс?

Ах!.. Ну, браце! Ну ніколі
Не падумаў бы. Дальбог,
З-за чаго на вольнай волі
Ты прычэзнуў і знямог.

Аж, выходзіць, з той прычыны,
Што, хоць плач, хоць енч-пішчы,
Надта многа мерцвячыны
Пруць у кніжачкі пісцы.

Акімзаюць думку-догму —
І шрайбуюць на пуды.
А карысці? Мухі дохнуць
Ад атрутнай іх нуды!

І таму — як кажа Хаім,
Мой дапытлівы сусед:
«Што мы маем?

Што мы маем,
Каб належна выйсці ў свет?

Што пакажаш? Доўгі шнобель,
Каб здзівіць і казырнуць?
Дык і што? За шнобель «нобель»
Нам у Швецыі дадуць?»

Рэч у тым, таварыш Хаім,
Як сказаў калісьці хтось, —
Мы і самі кепска знаем,
Што мы маем, што ў нас ёсць.

Мы не ўсё яшчэ адкрылі,
Што ў далёкія гады
Словам праведным стварылі
Нашы прадзеда-дзяды.

Хоць бы гэта васьць паэма,
Ці, як сёння кажучы, тэкст.
Пяць вякоў пралежаў нема
Унікальны сказ-гратэск!

А яшчэ, таварыш Хаім,
Ёсць і горшая бяда:
Многа самі мы знішчаем
І не плачам: не шкада!

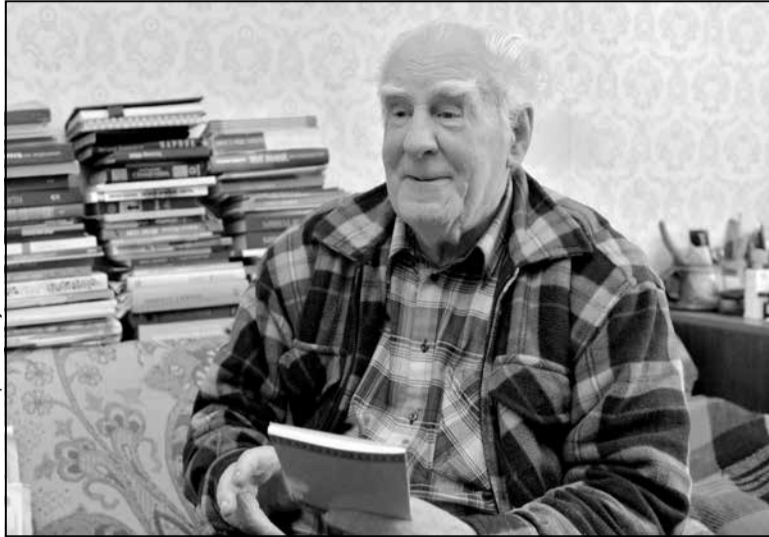
Самі! Самі! Нешта спалім,
Нешта выкінем, як хлам,
І яшчэ сябе пахвалім:
Больш утульна стала нам!

Ну а колькі, Братка Хаім,
Бы глузды не маюць скрэп,
Мы свайго чужым спіхаем —
Як у печ з лапаты хлеб!

Вось вам! Радуйцеся! Ешце!
Мы абыдземся і так!..
Ну, але скажу нарэшце,
Як адчуў я лёсу знак.

У адным з архіваў Польшчы
(У якім — пакуль сакрэт)
Мне наўрэўся, як дар Божы,
Неадкрыты наш паэт.

Я асвойтаў кніжак многа
З нашых даўнішніх часоў,
А не вычытаў нічога
Пра Юстына з Ліцвіноў.

Фота www.bel.sputnik.by

Ну, калі ўжо ён наўрэўся
Менавіта мне — дык я
Натуральна й загарэўся:
Значыць — місія мая!

Я зрабіць павінен гэта —
Чытачам уцеху даць:
Старамоўны твор паэта
Мовай сённяшняй падаць.

Захаваўшы усё, канешна,
Што й тады было ў цане,
Што было Юстыну смешна
У паганскай даўніне.

А чаму ў сваёй паэме
Пасяліў ён не людзей —
Продкаў нашанскага племя,
А нячысцікаў-чарцей?

Каб читалі як забаўку,
Ён прыдумаў хітры ход,
Быццам піша казку-байку,
А не праўду пра народ.

Гэтай хітрасцю і сёння
Карыстаюцца пісцы,
Каб абачліва-рэзонна
Небяспеку абыйсці.

Гэткіх «Мальбара» не смаліць
Ні адзін на свеце чорт!

Дзе ж аддача ваша, чэрці,
За спажытае дабро?
Я не бачу шчырай хэнці
Браць «тутэйшых» за рабро.

Наша зона — Балацянка.
Мы тут, мы — гаспадары!
Нам слугуюць, нас баяцца
Гэтай зоны жыхары.

Ды скажыце аткравенна,
Без ухмылак і грымас:
А ці ўсе слугуюць верна?
А ці ўсе баяцца нас?

Ёсць злачынная кагорта,
Кожны выхапень якой
Хоча быць хітрэй за чорта,
Хаб і харч мець і спакой.

Быць хітрэй за нас, хвастатых?
Но ведзь эта жа абсурд!
Дык чаму ж мы больш

Не драпежым гэны гурт?

Ваабшчэ вы вочань плоха
Службу правіце ў мяне.
Кожны дзеіць, як прайдоха:
Чэсць і гонар — не ў цане.
<...>

А свядомыя занадта
Балацяны гавараць:
«Мы так чуемся выдатна,
Што на ўсіх чарцей начхаць!»

Чулі? Ім начхаць, нікчэмцам,
На вялікі ўвесь наш род!
Грэх цярапець такое чэрцам,
Як вады набраўшы ў рот!

Калі ў пекле самы прыпар
І ў катлаі кіпіць смала —
Так угневаўся Люцыпар,
Аж прыслаў ка мне пасла.
<...>

Грозны цар мяне прымусяў
Меры жорсткія прыняць.
Хош ня хош, а я вазьмуся
З вас работу спаганяць.

Дамавік! Ты служак маеш —
Крыксаў, плаксаў — не злічыць.
Дык чаму ж не пасылаеш
На малых дзяцей начніць?

Пачаму твае красоткі
Не казычуць іх насмерць?
Правіць дзела трэба ўсё-ткі
Усур'ез, а не на смех.
<...>

Вадзянік! Табе далжон я
Прад'явіць асобы шчот:
Пачаму ў нашай зоне
Мала топіцца народ?
<...>

заўзята Што ж ты мне за памагаты?

Я — Кадук ці не Кадук?
Пачаму ж мае загады
Вытаўняеш — ліш бы з рук?..
<...>

Ну а ты, хітрон Балотнік?
Дзе твая работа? Дзе?
Што паважнічаць ахвотнік,
Гэта знана грамадзе.

Начапіў сабе гірлянды
Багавіння, жаб, смаўжоў,
А на службе — сімулянт ты:
Павярнуўся — і пайшоў.

Жыцень! Я табе даверыў
Самы важны хлебны пост.
Ты ад шчасця зубы шчэрыў
І трымаў трубою хвост.

Абцяў-суліў ізлішкі
З кожнай нівы і грады.
Дзе ж падзвіжкі? Дзе падзвіжкі?
Растуды тваю туды!

Ты, Лясун, лайдак хітрушчы,
Не пільнуеш лес ані.
Скора ўжо ад нашай пушчы
Застануцца толькі пні.

Ну дык вось маё рашэнне:
Годзе ў лесе лынды біць.
Пойдзеш, чорт, на паніжэнне:
Будзеш Хлеўнікам рабіць.

«Ну і што за стыд, што Хлеўнік? —
Прашаптаў сабе Лясун. —
Ліш бы ў жонкі не нахлебнік!
Ліш бы добры быў нясун!»

Ну, а Хлеўніку ўжо годзе
Дыхаць гноем — і таму
Надаю, пры вашай згодзе,
Званне Лазніка яму!

Лазню топяць штосуботу,
Дык, схаваўшыся ў куток,
Хай там цешыцца ў ахвоту
З голых бабаў і дзявок.
<...>

Закрываючы нараду,
Мушу йшчэ пра тых сказаць,
Хто імкнецца нашу ўладу
Абясціць, падарваць.

Пра так званых «добрых духаў» —
Гэных чысценькіх, святых;
Каб народ тут іх не слухаў —
Трэба ўзяцца нам за іх.

Каляду, Купалку, Лёлю,
Ладу, Бордзю, Белуна
Трэба сцапаць — і ў няволю,
Па кадык у вонь багна!

Чэрці мы — ці цямі-лямі?
Колькі ж можна іх цярапець?
Колькі будуць балацяны
Ім хвалу на ўзгорках пець?

Ну няўжэлі вам не ясна,
Як нам быць і што рабіць?
Паўсямесна і ўсёчасна
Трэба біць іх, біць і біць!

Вось і ўсё. На гэтым кропка.
І ніякіх больш размоў!
Наш дэвіз — наказ ад продкаў:
Болей справы — меней слоў.

Наша сходка — не кірмаш.
На работу — шагам!.. ари!
2000, 2015 гг.

Сябры, аматары старабелару-
скай ліцвіншчыны і сучаснай паэ-
тычнай сатыры! Цалкам паэму
«Сходка нячысцікаў» вы зможаце
прачытаць у бліжэйшым нумары
часопіса «Дзеяслоў».

Ілюстрацыя К.Сідарава

2015 г.

Сходка нячысцікаў

Юстын з ліцвіноў

Паэма XVI-га стагоддзя
На сучасны беларускамоўны
лад перарабіў Ніл Гілевіч

У гнілой дзіцы, на твані,
Чэрці ўселіся гуртом —
Перад оберам па званні
Грозным цмокам Кадуком.

На чарговую нараду
Іх сабраў галоўны чорт,
Каб, з надбаўкай да акладу,
Надаваць і ў хвост, і ў горб.

Ён абвёў чарцей вачыма
(А ў наглядзе — люты гнеў!)
І, адкашыляўшыся чынна, —
«Пачынаем! — прагрымеў. —

Сёння я вас, паласатых,
І належна паскублю,
І па чыну, па пасадах,
Пераставачкі зраблю.

Вы — адрынутыя небам.
Я — прыгрэў вас, прытуліў.
Даў у лапы бохан хлеба
І пасадай надзяліў.

Да мяне вы што тут елі?
Церабілі шчаўе ў смак?
А на курава што мелі?
Толькі сушаны каўцяк!
Ну а сёння? Хай хто зманіць,
Што я выдаў горшы сорт.

Змаганне за Святлану Алексіевіч

8 кастрычніка ўвесь свет абляцела вестка: лаўрэатам Нобелеўскай прэміі па літаратуры ў 2015 годзе названая беларуская пісьменніца Святлана Алексіевіч «за ейную поліфанічную творчасць — помнік пакутам і мужнасці ў наш час». Мы заглыбіліся ў архіў Саюза беларускіх пісьменнікаў, каб даведацца пра пачатак творчай дарогі будучай набеліяткі. І знайшлі нямала цікавага.

Асабовая справа сябры Саюза пісьменнікаў БССР і СССР Святланы Аляксандраўны Алексіевіч налічвае некалькі дзясяткаў дакументаў. Сярод іх — звычайныя і сухія анкетныя дадзеныя, фотаздымкі для пасведчанняў, а таксама цэлы шэраг пастаповаў і прадстаўленняў на паездкі пісьменніцы за мяжу. Афганістан, В'етнам, ГДР, Балгарыя, Грэцыя, Польшча, Румынія, Італія — усе гэтыя падарожжы сталіся рэальнымі дзякуючы нязменнай падтрымцы сакратарыята СП у выглядзе рэкамендацый і станоўчых характарыстык, якія перасылаліся кантрольным і «кампетэнтным» органам як просьба дазволіць выезд.

Найбольшую цікавасць для даследчыкаў біяграфіі С. Алексіевіч складаюць, бадай, не шматлікія (і напісаныя пад капірку) характарыстыкі для замежных паездак 1980-х гадоў і не анкетныя дадзеныя з іх, а найбольш раннія тэксты, звязаныя з уступленнем Святланы Аляксандраўны ў пісьменніцкую арганізацыю ў 1983 годзе. Але перад тым, як гаварыць пра няпросты шлях Алексіевіч да атрымання пісьменніцкага пасведчання, варта прыгадаць некалькі радкоў ейнай працоўнай біяграфіі, якія папярэднічалі ўваходжанню ў СП БССР.

Першым месцам працы С. Алексіевіч была сярэдняя школа-інтэрнат і сямігадовая школа ў Балажэвічах Мазырскага раёна, дзе будучая пісьменніца пачала працаваць адпаведна выхавацелькай і настаўніцай гісторыі і нямецкай мовы адразу пасля атрымання сярэдняй адукацыі ў 1965 годзе. Праз год 18-гадовую С. Алексіевіч бяруць літсупрацоўнікам у нараўлянскую раёнку «Прыпяцкая праўда»: на журфак БДУ яна паступала, маючы ўжо хоць невялікі, але стаж працы карэспандэнтам. Пасля заканчэння журфаку ў 1972 годзе С. Алексіевіч накіроўваецца ў раённую газету «Мая камунізм», ужо на заходні бок Палесся — у горад Бяроза. А праз год працы загадчыкам аддзела пісьмаў яе запрашаюць у рэспубліканскую «Сельскую газету», дзе яна чатыры гады працуе ў адзеле пісьмаў літсупрацоўнікам. Журналісцкая кар'ера С. Алексіевіч у афіцыйных выданнях выйшла

на новы ўзровень у 1976 годзе, калі яе запрасілі ў «тоўсты» літаратурны часопіс «Нёман» у аддзел нарысу і публіцыстыкі. З пасады загадчыка гэтага аддзелу яна і перайшла на творчую працу ў 1984-м і больш да рэдакцыйнай цяжкі не вярталася.

Першай публікацыяй у біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» пазначаны артыкул у мінскай «Сельскай газеце» ад 25 лістапада 1970-га. Аднак асабовая справа з архіва ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» захоўвае бібліяграфічную даведку Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі аб тым, што дэбютам С. Алексіевіч быў верш у Петрыкаўскай раённай газеце «За новыя руляжы», надрукаваны 5 снежня 1966 года, калі пісьменніцы было 18 гадоў. Вышэйзгаданы акадэмічны слоўнік абсалютна не адлюстроўвае публікацыі С. Алексіевіч у раённым друку — ні ва ўсходнепалескім (нараўлянскім), ні ў заходнепалескім (бярозаўскім), — але падае інфармацыю пра яе артыкулы ў цэнтральных газетах. З 1970 года, г.зн. за два гады да заканчэння ўніверсітэта, С. Алексіевіч пачынае публікаваць свае нарысы, якія стануць ейным асноўным жанрам на бліжэйшыя 10 гадоў.

Яна нямала часу аддае і літаратурнай крытыцы: у 1971–1976 гадах на старонках «Сельскай газеты» і «Знамя юности» С. Алексіевіч аналізуе новыя кнігі і творы Юрка Голуба, Вольгі Іпатавай, Валянціны Коўтун, Петруся Макаля, Ніны Мацяш, Алеся Разанава, Ніны Шкляравай (усяго за гэтыя гады апублікавана 12 рэцэнзій), заўважаючы і падтрымліваючы мадэрнісцкія пошукі ў паэзіі раўналеткаў, а таксама адсочвае жаночую

тэму ў паэзіі і прозе (у гэтым сэнсе вельмі паказальны ейны аналіз аповесці Вольгі Іпатавай «Прадыслава» (1972)).

Да ўступлення ў Саюз пісьменнікаў С. Алексіевіч падыходзіць з цэлым шэрагам апублікаваных нарысаў у цэнтральных беларускіх выданнях. Акрамя таго, у аб'яднанні «Летапіс» на «Беларусьфільме» пастаўлены дзвюхгадзінны цыкл дакументальных фільмаў «У вайны не жаночае аблічча». Фрагмент будучай кнігі ў сакавіку 1983-га надрукаваны ў часопісе «Малодосць» пад назвай «Калі жанчыны ваявалі...».

Зрэшты, апрача яўных дасягненняў і дастаткова ўдалай для журналісткі «з глыбі Палесся» кар'еры, да 1983 года С. Алексіевіч зарабляе сабе статус «нядобрадзейнай». Першая кніга «Я з'ехаў з вёскі», зварстаная для публікацыі ў часопісах «Нёман» і «Новый мир», трапляе ў цэнтр партыйнага скандалу. Тэкст так і не з'яўляецца ў друку «дзякуючы» Савелію Паўлаву, тагачаснаму сакратару ЦК КПБ, і Уладзіміру Сеўруку з ЦК КПСС. Сеўрук даўно вядзе вайну супраць Алеся Адамовіча і Васіля Быкава, а С. Алексіевіч з'яўляецца па сутнасці наступніцай Адамовіча. Нават назва кнігі «Я з'ехаў з вёскі» відавочна перагукаецца з рэпартажам і ў той жа час фотальбомам Алеся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка (апошні якраз і выступае тут у ролі фатографа) «Я з вогненнай вёскі...», створанай суаўтарамі напачатку 1970-х. Нездарма і першы па часе з'яўлення ў асабовай справе дакумент — рэкамендацыя А. Адамовіча, дадзена С. Алексіевіч (бяскніжнай аўтарцы, якая знаходзіцца «на алоўку» ў сакратара ЦК):

«Рэкамендацыя.

Я ўжо пісаў і гаварыў, выступаючы, і не адзін раз — пра тое, якой ацэнкі, высокай і ўдзячнай, заслугоўвае ўсё, што ўжо зроблена Святланай Алексіевіч як літаратарам, пісьменнікам. Яе кніга ўспамінаў «Калі жанчыны ваявалі» (раздзелы друкаваліся ўжо, але я знаёміўся з поўным тэкстам) ставіць Святлану Алексіевіч (а заўтра гэта стане відавочна) у шэраг найбольш сур'ёзных «ваенных» аўтараў. І гэта нягледзячы на тое, што аўтар належыць да маладога, да пасляваеннага пакалення.

Яе другая праца ў тым жа жанры «магнітафоннай дакументалістыкі» — аб праблемах міграцыі вясковай моладзі — засведчыла грамадзянскую мужнасць, сталасць, прыныцыповасць аўтара. Таксама як і яе нарысы, што друкаваліся ў газетах і часопісах.

А яе проза (друкавалася ў «Полымі») засведчыла, што аўтар добры, яркі стыліст.

Адным словам, усе «слагамы» мастака, грамадзяніна, пісьменніка надзейна заяўлены, праявіліся, а таму з поўнай адказнасцю і ўпэўненасцю, што не памыляюся, рэкамендую Святлану Алексіевіч у наш Саюз пісьменнікаў.

12.9.1982. Аляксей Адамовіч».

Да наступнай рэкамендацыі справа дойдзе толькі праз паўгады. Адамовіч сваім блаславеннем як бы распачынае кампанію за прыняцце С. Алексіевіч у Саюз пісьменнікаў. Другой паводле храналогіі ў асабовай справе ідзе «Выпіска з пратакола пасяджэння камісіі па нарысе і публіцыстыцы СП БССР ад 28 лютага 1983 года»:

«Прысутнічала 15 членаў СП БССР, сярод іх 10 членаў камісіі.

СЛУХАЛІ: Абмеркаванне творчасці Святланы Алексіевіч. Перад абмеркаваннем былі прагледжаны тры кінафільмы цыкла «У вайны не жаночае аблічча», створаныя па сцэнарыях С. Алексіевіч і В. Дашука на кінастудыі «Беларусьфільм», і тэлефільма «Бацькоўскі дом», створанага па сцэнарыі С. Алексіевіч на Беларускай студыі тэлебачання.

А. Адамовіч сказаў, што ўсё, што мы чыталі, напісанае ёй у перыядычным друку, як і прагледжаныя намі фільмы, выяўляюць у С. Алексіевіч вельмі заўважную для публіцыста рысу — апантанасць сучаснасцю.

Я. Брыль прыгадвае нарыс пра цётку Стэфу, напісаны з адметнай псіхалагічнай глыбінёй. Яе запісы ўдзельніца вайны сведчаць пра сапраўднае служэнне справе літаратуры. Гэтым адным можна апраўдаць рэкамендацыю яе ў Саюз.

А. Капусцін, Э. Ялугін адзначалі надзвычайную патрабавальнасць С. Алексіевіч да сябе ўжо на першай стадыі, пры зборы матэрыялаў пра аб'ект даследавання. Імкнецца адкрываць новае ў характарах

сучаснікаў. У альманаху «Сучаснік-80» выйшла цэлая нізка партрэтаў-мініячур пад назвай «Бабы», зробленых па ўсіх правілах мастацтва слова.

А. Лысенка і В. Палтаран адзначылі яе смелыя выхадзі на жыццё, моцны маральна-этычны стрыжань, які збірае асобныя факты ў самабытны публіцыстычны вобраз. Творчасць С. Алексіевіч не новы паворот публіцыстыкі, а новы позірк наперад у яе развіцці, грунтоўчыся на абуджэнні чалавечага сумлення.

У. Юрэвіч перасцерагае С. Алексіевіч, каб у кіношным і тэлевізійным віры не разбурылася яе пісьменніцкае «я», сфармаванае даволі выразна ў публікацыях цыклаў «Бабы» і «У вайны не жаночае аблічча».

Усе выступаючыя рэкамендавалі С. Алексіевіч для прыёму ў Саюз пісьменнікаў.

ПАСТАНАВЛІ: Аднагалосна рэкамендаваць Алексіевіч Святлану Аляксандраўну камісіі па прыёму ў члены Саюза пісьменнікаў СССР».

Пасля рэкамендацыі камісіі па нарысе і публіцыстыцы справа набывае заканамерны ход: збіраюцца рэкамендацыі, іх для падачы дакументаў павінна быць тры. Сябрамі Саюза пісьменнікаў, якія падтрымаюць будучага лаўрэата Нобелеўскай прэміі, будуць Янка Брыль і Ігнат Дуброўскі:

«Рэкамендацыя.

Святлану Алексіевіч, як літаратара, я ведаю па нарысах з цыкла «Бабы», «Як Кацярына ў горад ездзіла», па рабоце, апублікаванай у «Малодосці» пад назвай «Калі і жанчыны ваявалі», па сцэнарыях дакументальных кінафільмаў «У вайны не жаночы твар» і тэлефільма «Бацькоўскі дом».

Літаратар С. Алексіевіч таленавіты, удумлівы, шчыра адданы справе. Яна ўмее бачыць у жыцці галоўнае, умее расказаць пра гэта патрэбным словам; яна ўмее слухаць народ і належным чынам перадаваць тое, што ён раскавае пра перажытае. Нарысы яе, якія з поўным правам могуць лічыцца апавяданнямі, чытаюцца цікава, у іх уздымаюцца жыццёва важныя пытанні, мова прозы яе сакавітая, шматфарбная, людзі не прыдуманая, — яна іх добра ведае і шчыра любіць, і цэлым гэтай любові, святлом гэтай шчырасці насычана ўсё, з чым аўтар ідзе да свайго чытача. Тое самае можна сказаць пра выдатную працу С. Алексіевіч «Калі жанчыны ваявалі». Гэтую кнігу — расказы многіх жанчын, удзельніцаў вайны, знойдзеных у розных кутках нашай Савецкай краіны, — можна без перабольшання назваць своеасаблівым подзвігам маладой пісьменніцы, якая адна зрабіла тое, чаго хапіла б цэламу творчому калектыву.

Добрага слова заслугоўвае праца Алексіевіч у кіно і тэледраматургіі.

Ёсць вясна — у кожнага свая...

Васіль ЗУЁНАК

***

Дзень пражыты — нібыта вечнасць —
Па касмічных мерках ляціць...
Як зямныя раны залечваць,
Майце досвед — мудрэй не знайсці! —

Калі час да сценкі прыцісне,
Спосаб ёсць пазбыцца жуды:
Азірніцеся на дзяцінства —
І глыніце жывой вады.

Ёсць вясна...

Ёсць вясна — у кожнага свая.
Кажуць, што яна бывае вечнай, —
Без прасторы, часу, — толькі як —
Як адчуць яе па-чалавечы?

Дрэвам стаць, каб сокі ў каранях,
Затаіўшыся ў зімовай стыні,
Прычкалі дзень, што ў прамянях
На душу зноў сонечна нахлыне?

Стаць ракой, што ў гнёце ледзяным
Не спыняе рух да акіяна,
Помнячы: вясны вяртанне ў тым
Воблаку, што з кропелек саткана?

Абярнуцца майскім матылём,
Што вясны знікненне знаць не знае:
Дзень, як вечнасць, пад яго крылом —
Не было яе, то ў не знікае...

Пазайздросчу дрэву, матылю,
Рэчкай пакланюся акіяну,
А вясну ва ўсім як ёсць таю —
Чарамі яе не ашуканы.

Буйствам кветак, зернем наліўным
Для мяне вясна бушуе ў леце,
Восені шматфарбныя званы
Згадкаю вясны гайдае вецер.

А зіма? А што зіма! Ды ў ёй,
Развітальнай, больш няма нічога:
Кожны дзень — вясна вясны зямной, —
У зіме — вясны трагічна многа.

***

Ва ўсіх — і жыццёвая тэма,
І свой дыхтоўны расклад,
А я — чалавек бессістэмны,
Як жнівеньскі зарапад.

Лячу, каб згарэць. А навошта?
Спытайцеся ў знічкі, калі
Яна прамільгае коштам
Камусьці даць знак на зямлі.

Нікім не заплававаны,
Сістэме не ўмею служыць, —
Асуджаны ці абраны,
Каб небу святлей было жыць.

Дзякуй!..

Здзіўленне і здзеклівы неспадзеў
Мне тэкст адмыслова падкінуў, —
Няважна чый і чытаўся ён дзе, —
Зусім не ў тэксце прычына,

А ў слове, якое я там напаткаў,
І сам сабе ўсклікнуў: «Глядзі ты! —
Ды хоць бы разоў да майго радка
Зляцела яно: са-ма-ві-ты...»

Як быццам наогул яго не было:
Не пагукала ні разу, —
Ці ўважыць, што сцезку ў мой бок
не знайшло?
Ці палічыць за абразу?

Ці сэнсы ў мяне такія былі,
Што ў слове патрэбы не бачыў?
Ну, а сустрэліся б, можа, калі —
Дык што яно, зрэшты, значыць?

Глядзім адпаведнасці — прыкладаў шмат:
Апірысты, цягавіты,
І працавіты — іх крэўны брат,
І побач яшчэ — знакаміты...

А самавіты — той самы, што Сам —
Паўсюль — і заўжды, і нязменна,
Што з Самасцяў — Самы, — узор і краса,
І з якасцяў звіты адменных.

І вось жа — агледзіны, як ні кажы,
А мне і няёмка прызнацца,
Што без яго я рыфме служыў, —
І чым цяпер апраўдацца?

Ды мова сама падказала адказ
І шчодрасць сваю не хавала:
«Я проста ашчадзіла і на запас
Табе гэта слоўца трымала!..»
Дзякуй!..

Няўжо?..

Разлятаюцца зоры — так сведчыць час,
Не наш, не зямны, а той — касмічны,
І гэта творыцца ўсё без нас —
Без нашай абманнай лухты гістарычнай.

Разлятаюцца зоры — і мы ляцім, —
Што там Азія, што там Амерыка:
Кожны, пэўніма, зорам тым пабрацім, —
Роўнай мераю ў Космасе ўсім адмерана.

Разлятаюцца зоры... Як людзі ў жыцці,
Роўныя зорам — мы так сябе лічым.
Ну што ж, ну што ж, — надта ж
веліч карціць...
А час смяецца прысудам касмічным...

Разлятаюцца зоры... А потым яны
Зноў збірацца пачнуць у адзіную кропку,
У гэтакі Еўрасаюз незямны, —
З чым і вінішце сёння Еўропу!

Зямное жыццё... З драбязы драбязя.
Разлятаюцца зоры —
І ўсё ж не верыцца:
Няўжо і напярэду Караткевіч сказаў:
«Леаніды не вернуцца»?..

***

Знас Богам кожнаму з мачулінцаў быў свой
(Бо свой быў Бог!) наканаваны геній.
У свет далёкі не сягаў і мой:
Праз поплаў бег да Начы, загуменнем.

А што ўжо там, за Начаю, было —
Дык жа і ўплаў той шлях адолець трэба...
Было замежжам бліжняе сяло...
І ўсё ж аднойчы я спытаўся ў неба:

Шматзорнае, далёкае, няўжо,
Ты край зямны? А што там за табою?...
І вось нясу — тры чвэрці веку ўжо —
Па ўсіх дарогах я пытанне тое...

А геній — і цяпер блукае там, —
Напэўна ж, там, — я, праўда, не пытаўся,
Я толькі знаў: насуперак гадам
З ім зноў і зноў мой шлях туды вяртаўся.

Туды, дзе з ім — ці зблізку, ці здаля —
Здзяйснялі вы маё наканаванне:
З паразуменнем — родная зямля
І неба — без адказу на пытанне...

Спевакі

Слімак слімаку
Паціснуў руку:
—Здарова, слімак!
Дзе жывеш і як?
—Жыву, як і ўсе:
Грызу пакрысе
Капусны качан
І таўсцую, як пан.

—А я, браце мой,
Змяніў імідж свой:
Падаўся ў папсу —
І зелень трасу.
—Таксама капусту?
—Угу, брат!— ды з хрустам,
Ды ліст кожны з тварам, —
Завецца далаграм.
Някепскі навар —
То фэст, то базар:
І харч годны маю,
І песні спяваю!..
—Слімак?! — заспяваў?
А голас дзе ўкраў?
—А я ў не гарлаю:
Я рот раскрываю,
Але не крычу —
Я ўголас маўчу.
Такая манера:
Спявае «фанера»!..

P.S. І мне б маўчанне тут захоўваць,
Бо ўсё ж няёмка падслухоўваць.

Ды — паверыце ці не —
Сёння радасць у мяне:
З дня таго на цэлы год
Чысты стаў мой агарод:
Буракі, і баклажаны,
І качан наш паважаны,
І турнэпс, і агуркі... —

Заспявалі слімакі!..

На Волме

У каго Волга,
а ў мяне — Волма.

А ў мяне — вольна,
а ў мяне — прыкольна:
не Сцяпану Разіну
з дачкою князевай,
а на дне карасіку,
мысляру-класіку.

З-пад зялёнай раскі
ён мне шэпча казкі —

лёгкай чарцінкай,
вясёлай асачынкай,
ценом лазняковым
над заваддзю-падковай,
хвосцікам аб камень,
лускай і плаўнікамі...

Кінуў я рыбачыць,
бо ў яго на Начы,
кажа, ёсць сваякі, —
значыць, мы землякі.

Дык хіба ж земляку
трапыхацца на кручку?!

Я паверыў цуду,
я паверыў казцы —
аб калена вуду!—
хай яе трасца...

***

Паралельныя
Дужа правільныя, —

У тым і ўся іх правіна:
Дужа прамыя,
Душа-нямыя...

З-за іх і вучоным вякамі
Даводзілася выбачацца і каяцца,
Што паралельныя сваімі шляхамі
Нідзе не перасякаюцца.

Ідуць, едуць, ляцяць —
Адно аднаго не жадаючы знаць...

Аж пакуль мудрэц Лабачэўскі
Не давёў зусім адваротнае, —
Як усё ў геніяльным бывае знячэўку:
Сустрэкаюцца ўсё ж самотныя!

Там, дзе раней прабягалі таропка,
Прыпыніла прамыя
Адзіная кропка.

Толькі дзе яна, непаўторная,
Кропка гэтая,
За якімі такімі зорамі,
За якімі сусветамі?

А можа, кропкі на тым і ловацца,
Што самі зорамі там становяцца?

А дзеля чаго?—
дазвольце спытацца?
Каб сустрэцца —
і зноў разбягацца?..

І што лепей:
Прамыя — але паасобку,
Ці разам — зліўшыся
ў віртуальную кропку?

І тады, у нашым, чалавечым, выпадку
Ці не вярнуць Лабачэўскаму
тую разгадку:

Можа, лепей не перасякацца,
Можа, лепей не сустракацца?..

***

Гнеў у генах, — адкуль ён? Здалёку,
Пэўна, памяць прынесла яго:
Ад бунтоўных зямных прарокаў,
Шэравокіх паганскіх багоў.

То ў глядзяць на мой чын бязвольны
І пытаюць: — Што ж здрадзіў ты
Нашым — лесу, рэчкам і полю?
Чым жывеш ты і чым святы?..

Ланцугамі аблытаны туга
Мудраслоўя, пасланага звыш,
Ходзіш век свой затоптаным кругам,
І надзеі няма, што ўзляціш...

Шлях развёў нас купалаўскім
ранкам...
Развітаннем працяты, стаю:
Я зямлю, як і вы, люблю,
Небу верачы па-хрысціянску.

Што яшчэ ў апраўданне скажу?
Я такі ж, як і вы калісьці,
Ды нябеснаму Богу служу:
«Не забі, не змані, не зламыслі»...

тое, што і я ёй здрадзіў. Заўсёды я здраджваю тым, каго люблю.

Як чарвяк пралез у маё сэрца? Цяпер я гэта ведаю...

Гора прымушае сцерагчыся. Нешчаслівы чалавек — гэта апаганены храм, у які ніколі не прыходзяць, каб памаліцца. Хіба што забіваюць шурпатымі дошкамі яго вокны і брамы. Забываюцца на тое, што Бог у тым храме ўсё яшчэ жыве. Чалавеку, якому баліць, які пакутуе, трэба спачуваць і тым падзяляць яго боль. Не кожны здатны на такі ўчынак — на чужыя пакуты, на ахвярнасць. Я ведаў пра тое, што Насцю выгнаў бацька, і, сляпы, не бачыў відавочнага — таго, чаму яна прыходзіць да нас і так доўга сядзіць на парозе. Ёй не было куды ісці. Я не разумеў, чаму маці дала мне скібу хлеба, карміў, дурань, насцінам хлебам сабак і коней. Я — сляпы, бо не бачыў галоўнага — якая каштоўная для Насці кожная хвіліна чалавечай увагі, прысутнасці жывой, спачувальнай душы.

Не, апраўданне «малы, маўляў, неразумны» тут слабое. Людскасць па-за межамі ўзросту — гэта той стрыжань, на які з дзяцінства да сталасці нанізаны гады і ўчынкi. Нехта мудры сказаў, што чалавек грашыць, бо спадзяецца на жыццё вечнае, у якім будзе час і на скруху, і на дабро. Але ж гэта не так... усё мінае. І хутка. І незваротна...

Насця пайшла ад нас увечары. Ціха, нікога не турбуючы — у днюпроўскія хвалі.

Памятаю, што маці накладала мне макароны, як прыйшоў бацька і скрозь зубы сказаў: «Насця ўтапілася!». Так проста, нібы адляцела кола ў ровара.

Ад навіны ў мяне пахаладзела ў цэнтры жывата, нібы ў страўнік патрапіў лёд. Да горла падступіў камяк, а на вачах з'явіліся слёзы. Такі невыносны боль маланкаю працяў маё цела, быццам хтосьці забіваў цвікі ў сэрца, нібы пад нагамі — бяздонне, нібы апынуўся

пад вадою — і паветра разам з жыццём пакідае мяне назавжды. Спачатку хацелася некуды бегчы, штосьці рабіць, але я адчуваў, як чорныя вялізныя рукі сціскаюць маю шыю.

На пахаванне Насці сабраліся ўсе тыя, хто быў на яе вяселлі. Акрамя Яна Сіманькова — ён з'ехаў з горада. Мы з Рустамчыкам і Джанам неслі вянок «ад Азёрнай». Труну везлі на возе, запрэжаным белай кабылай. Трымаючы лейцы ў руках, збоку ад воза крочыў Мікалай. На нагах у яго былі цяжкія салдацкія боты, а на абцасах — падковы, таму кожны крок яго гучаў, як удар крамлёўскіх курантаў. Мікалай быў спакойны і чорны — і з твару, і з паставы. Каля труны сядзела Кацька — яна кідала на дарогу яловыя лапкі. Плакалі «рускія», цыгане ішлі моўчкі — нібы саромеючыся жалю і наогул усяго таго, што адбываецца. Ішлі з гадзіну — па сонцы, па цеплыні, па жоўта-чырвоным лісці.

Труну паставілі на зямлю каля ямки. Мужчыны знялі капелюшы. Рада прачытала малітву. Адчувалася жаданне хутчэй завершыць абрад. Рабілі ўсё аўтаматычна, больш мітусіліся, перашкаджалі адзін аднаму. Развіталіся. Мужчыны падыходзілі да Насці — моўчкі стаялі, жанчыны, перажагнуўшыся, выціралі вочы. Суседка пацалавала нябожчыцу ў лоб, услед за ёй пацалаваў і я — здзіўўся: «Якая халодная!» Пацалавалі, крыху пакрывіўшыся, Джан і Рустам. Кацька не падыходзіла — плакала. Праз хвіліну прынеслі лейцы, цела закрылі чырвонай матэрыяй. Васіль узяў малаток і забіў у вечка труны аж шэсць цвікоў, нібы баяўся, што Насця ўстане і пачне пытацца ў прысутных пра сумленне. Грукат спалохаў птушак, якія сядзелі на могілках дрэвах — у паветры пачуўся шоргат крылаў і зняважлівае «Каррр — пакар-аа-н-не!».

Як вярталіся, нечакана патрапілі на савецкі фэст. Улады рыхтаваліся да чарговай справаздачы аб культурна-масавай рабоце з грэбняўцамі. У старым ліпавым парку, збоку ад школы, на цэментавым пляцы гурт маладзёнаў з электрычнымі гітарамі ў руках спяваў славетную «Зямлю ў ілюмінатары». Джанчык пачаў было падпяваць, але атрымаў ад Рады кухталі і змоўк.

На хаўтуры дзяцей не пусцілі. Далі паспытаць салодкі канон і вытурылі за парог. Абед быў непрацяглым — не елася і не пілося...

Калі ўсе разышліся, маці засталася мыць посуд у мікалаевай хаце. Бацька працаваў у начную змену. Чакаючы маці, я знайшоў канапу. Скруціўся ў клубок, ляжаў і слухаў размовы, вывучаў бразкатанне місак і шклянак.

— Шклёп-шклёп-дзвон-н-н... (памылі міскі з талеркамі).

Рада: — І мяне чакаў Насцін лёс, і я марыла аб такой смерці...

Маці: — Што ты кажаш? Гэта ж грэх... Хоць я і не веру зусім.

Рада: — Усе вераць. Кожны ў сваё, праўда, але ўсе...! У 1943 годзе давалася ўцякаць з Магілёва, бо палявалі на нас, як на сабак. Хто не ўцёк, у канцлагер патрапіў. Колькі цыганскіх костачак ляжыць пад брукам праспекту³, Бог толькі адзін ведае. Стаялі мы на беразе Дняпра, як зранку наехалі карнікі. А ўцекчы няма куды — хіба ў ваду. Знайшоў нас з братам бацька і кажа: «Плывіце, дзеткі, праз рэчку. На другім беразе мо схаваецеся...!» Мы — у Днепр, а бацька да немца, схопіўся за аўтамат і трымае. «Дзеці, дзеці!» Закрычаў і не жывы на зямлю паляцеў. Немец убачыў нашы галоўкі ў вадзе — даў чаргу, а як мы схаваліся — пайшоў, думаў, загінулі. Выбралася на бераг я адна, брат патануў...

Бегла, куды вочы глядзелі — і нарэшце, знясіленая, у атаву

павалілася. Колькі ляжала — не ведаю. Ачуныла ў сялянскай хаце — узяла мяне ваша. Век не забудуся на яе імя — Наталля. Няхай яе Бог дабраславіць на тым свеце. Выхадзіла мяне, у галодныя часы апошні кавалак хлеба аддавала. Быў у яе сыноч, Пеця, гадоў 17. Злюбіліся мы з ім моцна — нібыта і вайны няма: такое шчасце! Хавалі яны мяне з палову года, ажно ўвесну здарылася бяда...

Немаведама адкуль, з якога балота, наскочылі паліцаі. Божа, якія тут узняліся гвалт, крык, страляніна. Загналі людзей у свіран і спалілі. Адна я засталася, бо не выдаў мяне ніхто — пад мостам адседзела, выйшла на вуліцу і скамянела — чорна ўсюды і пах смерці: жудасна, жудасна, жудасна!.. Вёска ж тая недалёка: Князеўка, мо ведаеш?

Маці: Шклёп-шклёп-дзвон-н-н-н-н... Канечне, ведаю, Рада, Князеўка ад нашай вёскі праз лес усяго...

Рада: І Пеценька мой там застаўся... Хадзіла я па папалішчы, як апантаная. Хацела ўжо лезці ў пятлю, ды Бог інакш судзіў... (Рада заплакала.)

Мікалаеву хату апанавала цішыня. Нібы сціхла на вальніца, нібы людскія хвалі адступілі за далагляд — і нечакана ўсталаявалася празрыстая лагоднасць. У запаленую электрычную лямпу грукатаў крыламі матыль. Ад яго нястомных рухаў на шпалерах адбіваліся цені — зіхоткія імклівыя маланкі...

¹ Вядомы Магілёўскі рэстаран.

² Рускі — так цыгане называюць усіх славян. «Рускі» — універсальны этнонім, які аддзяляе ў цыганскай свядомасці сваіх ад чужых.

³ Маецца на ўвазе праспект імя Шмідта ў Магілёве, дзе падчас Вялікай Айчынай вайны быў канцэнтрацыйны лагер.

Працяг са стар. 14 (6)

Лявон працягнуў мне руку, я падаў сваю, і мы развіталіся, не абмяняўшыся візіткамі і нумарамі тэлефонаў.

Назаўтра за сняданкам я пачуў, як у інфармацыйным выпуску перадалі навіну, што напярэдадні вечарам на нашым моры мужчына спрабаваў скончыць жыццё самагубствам — ён скочыў з дамбы проста ў вір вадаспаду. Яго, аднак, урававаў патрульны міліцыянт, які выпадкова аказаўся непадалёк ад месца здарэння. Мне вельмі не хацелася, каб гэта быў Лявон, але думкі пра ўчорашняга выпадковага спадарожніка не пакідалі мяне цэлы дзень. Няўжо гэта ён? Няўжо так расчараваўся ў жыццё, што вырашыў усё закончыць адным махам?

Адказ з'явіўся тым жа вечарам у выпуску крмінальнай хронікі на трэцім нацыянальным тэлеканале. Журналіст раскажаў пра спробу самагубства на дамбе нашага штучнага мора, пра шчаслівае выратаванне меркаванага самагубцы сяржантам патрульнай службы, а пасля прадэманстраванні сваё кароткае інтэрв'ю з Лявоном Васюком, які з прычыны пераахалоджвання трапіў у Шпіталь хуткай дапамогі. Лявон быў спакойны і стрымана ўсмяшлівы. Мне нават здалосся, што з куточкаў ягоных вачэй праменьні схаваная сумная іронія, і было незразумела, праўду ён гаворыць ці не. Ён сказаў у відэакамеру прыблізна такія словы:

— Я зусім не збіраўся накладаць на сябе рукі. Гэта не мой выбар. Проста ў мяне незвычайная жыццёвая пазіцыя. Я лічу, што вакол вельмі шмат людзей, я б сказаў, што аж зашмат. І вось гэта быў эксперымент, ці кінецца нехта мяне ратаваць на беразе зусім пустога восенскага мора. І не памыліўся. Знайшоўся такі чалавек, проста з кустоў ля дамбы выскачыў. Таму я і кажу, што людзей зашмат, варта было б прарэзці іх троху...

Дзякуй, так патрэбны беларусам шпіталь

Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў з Маларытчыны Аляксей Філатаў у Другую сусветную вайну страціў сямёра крэйных родзічаў.

Самае трагічнае — 22 чэрвеня 1941 года фашысцкім снарадам забіла яго родную маці і самога параніла асколкамі. Потым трохгадовым з прыёмнаю матуляю ён трапляе ў канцлагер...

Не надта шмат, але дзе-што пра той скрутны час занатаваў пісьменнік у сваёй аўтабіяграфічна-лірычнай прозе. Арыентуючыся на шырокавядомую кнігу «Я з вогненнай вёскі», уклаў і адрэдагаваў дзве дакументальныя кнігі ўспамінаў былых вязняў фашызму «Асколкі болю» і «На абпаленых крылах». Працаваў над імі і ў Рэспубліканскім шпіталі для інвалідаў вайны імя П. М. Машэрава пад Мінскам, які Аляксей Філатаў называе «мае Каралішчавічы ды Іслач».

Сёлета ў шпіталі 70-гадоваы юбілей, з якім вітае шматлікі калектыў ягоны штатны пацыент — 75-гадовы былы вязень фашызму Філатаў вершаваным радком...

Прытулак, мо і апошні...

*У куточак прыгожы краіны,
Дзе ірдзюць каліны
Ды зелянеюць яліны,
Шляхам шырокім і вузкім
Цячэ люд беларускі —
І зблізу, і здалёк —
У прытулак гасцінны —
«Машэрава медгарадок».*

*Ды люд адмысловы —
Не за лісівяя словы-высновы,
За раны-пакуты,
Калецтвы сюды
Збіраецца і стары,
І, на жаль, малады.*

*І хоць часам ён на нас
Касавурыца, што ўхопім «на грудзі» мы,
Калі сэрца занудзіцца.
Гукаем яму мы знарок:
Да новай сустрэчы,
Большгарадок!*

*Усё забудзецца, перамелецца.
Жывы будзе салдат,
Куды дзенецца, сюды вернецца...*

*У бор яловы, у гусценькі садок,
у Машэрава «Ратуйшпіталёк»...*

Аляксей Філатаў

Не знікнуць кніжкі на белым свеце!

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Нават зумкія чмялі
Не баяліся дзіцёнка
На ўмурожанай зямлі.

Вось і соты іх — пляцёнка.
Кроплямі з ружовай вузы
Склеіў маміны абрусы,
Упрыгожыў таты твар...

Ну й чмялі! Як беларусы...
Веру ў меданосны дар:
Наша нацыя — нектар!

У паход!

Трапіў ён у Данію.
Рады наш Васёк.
Велікам Брытанію
Перасёк...

— На Мадагаскары быў?
— Быў!
Я і ў Сыктыўкары
Сок піў.
І далей бы я руліў,
Еў наліў,
Ды — у бухту бухнуўся,
У заліў.

На каразе віснучы,
Сук апёк:

Патаема Свіслачы —
Вадасцёк!

Пашукаю ў дотыку,
Не па візе,
Даўнасці экзотыку
На Нямізе.

Бітву ўспомню, Ігара,
Менку, брод...
Дзе вы, вусце
і гара?
Я — ў паход!

Не знікнуць!

Ляцела пёрка —
Мая паперка:
— Чытай, вавёрка!
Чытай, цяцэрка!
Чытай, дарога,
І ветрык свежы!
Хай горад строгі
Чытае вершы!

Паперка-пёрка —
Сарокай вёрткай.
Я свой камп'ютар
Паслаў на хутар.
Цяпер мне птушкай
Пісьмёны гушкаць,

Пісаць на вежы
Узлётны-вершы,
Чытаць ля вышкі...

Чакайце, дзеці:
Не знікнуць кніжкі
На белым свеце!

Падрос!

Косця:
— Я падрос. Нашу зачос.
Валасы не дыбарам.
Ніна:
— Ты, гляджу, як хмарачос.
Сёння перад выбарам:
Чубам неба казытаць,
Ці ў кнігарні чухацца...
Толькі носам не чытаць:
Вочы — літар шчупальцы!

Косця:
— Кожны
добрых літар
стос
Ведамі падзеляцца.
Томік думак — хмарачос:
Пачытаў я — і падрос!
Ніна:
— А гульня, дзе мяч і крос,
Анідзе не дзенецца.

Прачыстая

Зажыначны колас
хаваецца ў пролаз.
Не стане прапажай.
Узьдымем галовы:
мы — жытняя стража.
Хай з волава Слова
злятае замова.

Што з божай паклажы?
Рупліўцы ўсе нашы:
і Сцяг—ад залома,
і Герб — ад прапажы...

Мы ў полі — для смеласці:
верым — да жылак...
Натхняецца ў спеласці
свята дажынак.

Спас — бронзавы Колас —
падаў нам свой голас:

— Прачыстая чынна
ідзе, як Айчына!
Яна — малайчына!
Адолець лагчыны
не трэба лаячыны.

Ёсць Волечцы пролаз, —
жыццё пойдзе ў колас!

Вышыванка

На стале стаіўся гляк.
Пахваліўся:
— Не камяк!
Не гліняны я галек.
Век мінуў — і не абмяк.
Майстрам быў ганчар-зямляк!

Бліснула мая маўчанка:
— Я не гляк. І не мачанка...
Але ёсць вякоў вязанка.
Там і продкаў вышыванка, —
Гэта мамы
вышыванка!
Беларус я як-ніяк,
З вышыванкай — здаравяк!

Нектар

На амшары — моху ворс.
Сябрам вераса я рос —
Сінявок, светлавалосы.

AdMetная котка

(Прысвячаецца маёй Тэйзе)

Уладзімір СІУЧЫКАУ

Далучайся да абеду
І... да чалавечых ведаў!

***

Прапісана табе дыета
Мясная —
Памятай пра гэта,
Хоць не зашкодзіць

трохі траўкі —
Унесці ў рацыён папраўку.

Атрута — хатнія расліны!
Ты — кот, а не казёл,
І кпіны
Не хочаш чуць,
Дык перастань
Скубці фіялку і герань!

***

Ні адзін не зразумее кот,
Што жыве ў сталіцы
ці на вёсцы, —
Чалавек заве наадварот
Рэчы,
стравы...
Ранкам на сняданку
Карыстаецца сваёй
трысянхай:
Кашу называе не АВЕСкай.
А чамусьці дзіўнаю аўсянкай.

***

Вярнуўся чалавек твой
у кватэру,
Напрыклад, з позняй
дачнай электрычкі,
Дык не паказвай радасці
без меры, —
Хай станеца табе
заўсёднай звычайкай
Спачатку пакачацца
сярод залы,

Прайсціся,
хвост задраўшы...
Толькі потым
Дазволь,
Каб слова добрае казалі,
Каб даглядалі,
Лашчылі ў ахвоту.

***

Найлепшая падмога чалавеку ў
кабінеце —
Разлегчыся на дзелавых паперах
ці газеце.
Калі прагоніць,
Можна паспрыяць яму іначай:
Паскідваць ручкі,
ластыкі
і скрэпкі
без астачы.

***

Ці кіпцедрапка добрая ўкватэры,
Ці вострыць кіпці хораша —
Праверыць
На крэсле можна,
на канапе...

Вершы,
Падыйдуць і наву-
ткія іпалеры!

***

Ці кіпцедрапка добрая ўкватэры,
Ці вострыць кіпці хораша —
Праверыць
На крэсле можна,
на канапе...

***

Ці кіпцедрапка добрая ўкватэры,
Ці вострыць кіпці хораша —
Праверыць
На крэсле можна,
на канапе...

***

Ці кіпцедрапка добрая ўкватэры,
Ці вострыць кіпці хораша —
Праверыць
На крэсле можна,
на канапе...

***

Як толькі вызваліцца
Месца ў крэсле,
Заскочыць на яго —
Твой абавязак,

І выглядам усім сваім падкрэ-
сліць,
Што там дагледзіш
Сон з кашэчых казак.

***

Ты хочаш падзяліцца плёнам
палявання?
Прыдушаную мышку,
яшчарку
ці птушку
Цягні жанчыне-гаспадыні на
світанні
У ложка цёплы,
І найлепей —
На падушку!

***

Хвост каціны шмат што
скажа.
Той, хто пільны, той
заўважыць:
Кот трымае хвост трубою
Ў найвыдатнейшым на-
строі,

А віляе па-сабачы,
Дык угнеўлены найначай.
Водзіць з боку ў бок павольна —
«Прэч, бо з вамі непрыкольна!»

***

Зайздросцяць нам парашуты-
сты,
Барцы,
гімнасты
і артысты,
Бо ўмеем прызямляцца зграбна,
Як падаем, —
чатырохлапна!

***

Калі зусім мышэй не ловім,
Не можам корм дармовы
грызці,
І без пісьмовае дамовы
Прыносім людзям шмат
карысці.

Малюнак Алены КАРПОВІЧ

Спакойна спім, бо не
даймаюць
Сумлення нашага згрызоты:
Самотных цешым і займаем,
Ратуем іх ад адзіноты.

Нібыта чуйны ўвішны лёкай
Падтрымліваем дух маральны,
Сардэчнікам даем палёжку —
Зніжаем ціск артэрыяльны!

***

Як «Ойча наш»
Запомні кот і кошка:
Сапраўдны гаспадар
У хаце — ты!
Адстойваць незалежнасць
Хоць патрошку,
Хоць па кіпцюрыку —
Закон святы!

***

Забываюць часам,
Але ж ведаюць звяры
Пра закон адносін
Пракаветны, а не новы:
Людзі для сабак
Заўжды былі гаспадары,
А катам —
Не больш, як персанал
службовы.

***

Трэба церціся,
Нібы круціць калаўрот, —
Пазначай чалавека —
Сваю тэрыторыю,
А вылізвацца добра,
Каб наадварот —
Пах ягоны прыбраць,
Заставацца няскораным.

***

Ежа чалавечая
Найчасцей — смачнейшая:
Смакату з'ядае сам,
«Whiskas» падае катам!

Не давай яму раскошы
Праядаць самотна грошы,

«Радзімаю ніколі не стамлюся...»

Васіль ДЗЫБІШ

13 снежня адзначае свой юбілей вядомы берасцейскі літаратар і мастак Лявон Валасюк.

Як мастак, ён вядомы сваім удзелам у выставах з 1981 года, а як паэт — з 1982-га, калі «адзначыўся» першай паэтычнай публікацыяй (верш «Озеро Гать») у абласной газеце «Заря». З тых часоў за плячыма творцы шмат абласных, рэспубліканскіх і міжнародных выстаў, стос выдадзеных паэтычных і празаічных кніг...

Пазнаёміўся я з Лявонам Валасюком у далёкім 1989 годзе, калі па размеркаванні, пасля заканчэння Мінскага інстытута культуры, быў накіраваны на працу загадчыкам клуба брэсцкага мясакамбіната. Да мяне ў клуб яго прывёў мастак-афарміцель мясакамбіната Алесь Шышко, чалавек шырокай душы і «вольных» поглядаў на жыццё, які, як і я, пісаў вершы і марыў пра незалежную Беларусь. Тая першая сустрэча з Лявонам адклалася ў памяці на ўсё жыццё. І перш за ўсё тым, што Лявон нагадваў сабой не маладога мужчыну (яму ў той час было 33 гады), а нейкага казачнага дзеда Быльца з бабулінай казкі: высокі, плячысты, цёмнавалосы, напаўлысы, шырокія, доўгія, амаль што да вушэй, вусы, густая смалаяная барада, і позірк — спакойны, задумлены. Разгаварыліся. Аказалася, што ён працуе побач, на «Рыбгандлі», мастаком-дызайнерам.

Мы часта бачыліся ў мясакамбінатаўскай майстэрні, цытавалі вершы, вялі размовы і спрэчкі пра паэзію, мастацтва ды ўвогуле пра нашае жыццё. Цікавыя наступалі часы, шалёныя. Бела-чырвонымі ніткамі былі вышыты ў нашых галовах мары і надзеі: вось-вось мы станем вольнай, еўрапейскай дзяржавай:

*Дачакаліся...
Белая квецень
Зірнула ўранку
У стомлены твар
Беларусі...*

— натхнёна чытаў Лявон адзін са сваіх ранніх вершаў, які намнога пазней будзе надрукаваны ў яго першым беларускамоўным паэтычным зборніку «Леаніды». Мы цвёрда верылі: духоўна і маральна спляжаная Беларусь паўстане з каленяў. Гэтую веру, адчуванне пераменаў можна пабачыць у многіх творах Лявона Валасюка. У вершы «Памяць» ён піша:

*Я адчуваю,
Як волат-зубр*

*З сёвай выходзіць цемры
І трэцца бокам аб мяне...*

На жаль, тая «мясакамбінатаўскія» мары і надзеі, якімі мы карміліся, жылі, аказаліся нязбытнымі, згубленымі. Словы «духоўнасць», «воля», «беларуская мова» па-ранейшаму раздражняюць чыноўнікаў ад улады. І ад пісьменніка патрабуецца вялікая мужнасць, каб заставацца самім сабой, да канца несці крыж праўды. Толькі сіла духу здольная перамагчы сілу зла. У кнігах Лявона Валасюка яны, адвечныя, вядуць непрываганую барацьбу:

*Мала
Добрых слоў...
Безліч
Незнаёмых твараў...
Паміж сноў
Палёт сініц....*

Перад намі мастак, пісьмо якога, заснаванае на асацыяцыі, канкрэтным вобразе і мностве суб'ектыўных тлумачэнняў яго:

*Уткнуўся ў бераг
Плыткае ракі
Стары забыты човен...
След стомленай нагі
Пільнуе чарот....*

Лявон не шукае зразумелага і відавочнага ўсім, а імкнецца да сваёй неспасцігальнай, але менавіта гэтым і цікавай вобразнасці.

Як адзначаў Алесь Каско ў прадмове да зборніка «Леаніды», вершы Лявона Валасюка не проста «замалёўкі з прыроды, а іскрынікі памяці, знічкі імгненнаў быцця».

Пошукі згубленай гармоніі — патаемная малітва душы паэта. Ён не імкнецца тлумачыць нейкія незразумелыя факты і з'явы, не ўздымае шэраг праблемных пытанняў, накіраваных на беларускай дзяржаўнасці, мовы, якія рана ці позна давядзецца вырашаць, ён, як мастак, малюе згукі жыцця:

*Старыя шыбіны
Пад пылам.
Аббіты абцасам
Бацькоўскі парог...
Да болю любімы
Кут родны,
Кут мілы.
Забінтаваны
Палоскай дарог...*

У Лявона многа вершаў-маленняў, сповядаў:

*Жыўлюся роднаю зямлёю,
Блакітам вышыні гаюся.
Малюся мове матчынай святой.*

Паэт моліцца слову, маці, якая дала жыццё, моліцца зямлі, якая яго ўскарміла, жаваранкам і буслам, вятрам і росам, снягам і сонцу. Яго найпершае жаданне — з усіх дарог вяртацца дадому:

*Познія сны-бліскавіцы,
Пахі травы і вятроў,
Голас на досвітку,
Спеў касавіцы,*

Лявон Валасюк

*Крокі няспынныя...
Дома я зноў!..*

Зрокава і колеравыразныя сімвалы праходзяць праз усю творчасць Лявона Валасюка. Нават назовы ягоных кніг пацвярджаюць таму: «Знакі на валуне», «Вяртанне берасцейскай стралы»... Камень, страла, крыж, вада — увасабленні той неўміручасці і жыццёстойкасці, да якой трэба імкнуцца нашчадкам. Вада не толькі жыццядзейная і жыццёстойкая сіла. Яна яшчэ і першакрыніца, першавыток чалавечай мудрасці.

У вершах «Раўнавага», «Рака Лясная», «Вяртанне берасцейскай стралы», «Камень-валун», «Абярэг» і іншых аўтар вядзе роздум пра лёс Бацькаўшчыны. Несуцешныя думкі тыя... У працытаваным вышэй вершы «Абярэг» ён прызнаецца:

*У Час апошняе адлігі
Час пакаяння за грахі
Пад гэтым знакам настае.
А думкі кволья мае
Плывуць, чапляюцца,
Бы крыгі,
За веснавыя берагі...
Ці абярэг мне дапаможа
У чорным покрыве ракі,
Магутны, Божа?!*

Думкі, услед за якімі імкне герой, досыць розныя: аб родных загонах, маці, аб пакінутай вёсцы і шчымлівым, трапяткім каханні:

*Пах летніх траў
Успамінам павеяў...
І нечым новым і тонкім
Ад цела твайго маладога.*

Лірычныя абразкі, філасофскія развагі, афарызмы — усё гэта агулам выяўляе як характэрны вобраз самога аўтара, так і нашага неадназначнага часу:

*Праз шыбіну
Ліецца святло
Нечаканага дня...
Хмаркай белай
Адхілена
Фіранка льняная.
(«Вяртанне на Радзіму»)*

У вершах Лявона Валасюка асабліва яркая вымалёўваюцца характэрныя беларускай паэзіі супастаўленні «тады-цяпер». Тады — стаяла «хаціна

новая ў вэлюме вянчальным», цяпер — «цячэ ручай змярцвелае вады», тады — гучалі «косяў звон і спевы», цяпер — «нат чорны воран не ляціць сюды». З аднаго боку — незгасальная сіла веры ў адраджэнне Беларусі: «Я вярнуся скрозь туман забыцця», з другога — разуменне рэальнага становішча на Радзіме. Адсюль — шчымлівы адчай творцы, пытанне сабе і чытачу, як у вершы «Экалогія»:

*Я птушак
Жытам накарміў —
Птушкі намерлі.
Я кветкі
Вадою паліў —
Кветкі засохлі...
Чым накармаць,
Напоцяць
Мяне?..*

Паэзія Лявона Валасюка — гэта паэзія перажывання, роздуму, вобразаў, насычаных уласнымі назіраннямі, жыццёвым вопытам і грамадзянскай мужнасцю:

*Пах радзімы —
Сарамлівай
Ссохлай кветкай пад нагой...*

Верш нібыта ні пра што. І пра многае. Пра страчанае, ненабытае, напрамоўленае, пражытае і непражытае. Вершы Лявона Валасюка даволі адметныя, хоць месцамі і цьмяныя, мае месца і эмацыянальны хаос:

*Дзень заціхае —
Соннае дзіця.
Кладзецца нерухома
Снег на дарогу.
А мне яшчэ
Так доўга крочыць.
І ці самотна ў ноч,
Праз ноч...*

Той-сёй з літаратурных крытыкаў паблажліва ўсміхнецца: ненатуральна, «роблена», штучна, непрыгожа. Паважаныя «знаўцы», а ці натуральнасць заўжды прыгожая? Сціслы, лаканічны верш, які прапаноўвае аўтар чытачу, можа, і не адпавядае ўзроўню вобразнай яркасці, але ў яго ёсць сваё, характэрнае, адметнае нервовае трапятанне душы, якое надае твору праўдзівасць, асвятляе, падобна маланцы. Яно робіць і цябе, чытача, відучым, здольным на адкрыццё:

*На абрыўках аблокаў
Сумны верш*

*Я пішу...
Боль на радзіме...*

*Ці:
Без роднай мовы
У родным краі
Час спыніўся...*

Вершы Лявона Валасюка тужліва-светлыя, датклівыя, як празрыстая павуцінка на вятры (Алесь Каско). У іх адчуваецца паглыбленасць думак, уласная перакананасць, лагодная ўсмешка і журботная задуманасць, а то і філасофскі, «разанаўскі» роздум.

*Сярод дамоў
Цень ходзіць, маўчыць...*

Дарогі, дарогі!.. Шляхі жыцця. Што галоўнае? Што адметнае? Што адышло — назаўсёды? Што засталася? «Аббіты абцасам бацькоўскі парог» ці «шэпт лісця, згарэлага ўначы?» А можа, «пячаткі рук і босых ног» на замшэлых плячах волата. Менавіта «босых», як і душа мастака-паэта. Вершы — яе крыж, яе боль...

Але існуе і другі бок душы: прага жыцця, адчуванне характэрнага прыроды, роднай мовы, слова, песні. У вершах Лявона Валасюка праслаўляецца вёсачка Песчанкі, што на Кобрыншчыне, дзе паэт нарадзіўся і вырастаў, Граеўка — мікрараён у абласным цэнтры, старажытны Брэст, у якім ён жыве і творыць.

*Невядомасць.
Ціш і тайна...
Нерухомы
Сон быцця...
Крыкне птаха.
Гук павісне
Над вясёлкаю
Жыцця...*

Гэта жыццё цудоўнае ва ўсіх сваіх праявах. Каб без фальшу адлюстраваць яго непаўторныя імгненні, паэт спалучае на аркушы паперы святло разнастайных колераў, ад шэрага — колера суму па Радзіме, да чырвонага — колера сонца. А яшчэ белага — колера снегу і вольнай Беларусі. Беларусь як «сонца незгасальнае» — гэта мроя паэта.

*Радзімаю
Ніколі не стамлюся...
Вадою крынічнай прагна наталюся.*

*У родны край
Не раз яшчэ вярнуся
Самотным надвечоркам
Беларусі...*

Няхай жа, Лявон, гэтае вяртанне будзе заўсёды шчаслівым!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў шчыра віншуе сябра нашай арганізацыі, галоўнага рэдактара-ўкладальніка літаратурнага альманаха Берасцейшчыны «Жырандоля» Лявона Фёдаравіча Валасюка з бліжкім 60-годдзем і жадае яму радасці і сонца ў жыцці і творчасці!

Пераможца Ганкураўскай прэміі

У гэтым годзе лаўрэатам французскай літаратурнай прэміі стаў пісьменнік Маціяс Энар, які атрымаў узнагароду за раман «Компас».

Укнізе раскрываецца тэма адносінаў Усходу і Захаду і распавядаецца аб успрыманні гэтых частак свету героем кнігі — аўстрыйскім музыказнаўцам.

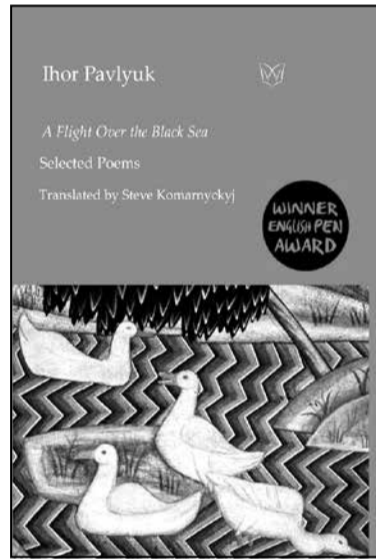
Шэсць з дзесяці членаў журы прэміі прагаласавалі за раман М. Энара. Сам пісьменнік прызнаўся, што гэтая навіна яго агаломшыла: «Я вельмі шчаслівы і вельмі здзіўлены».

Грашовое ўзнагароджанне складае ўсяго 10 еўра, аднак перамога ў такой прэстыжнай прэміі гарантуе папулярнасць ды імклівае распаўсюджванне кнігі.

Ганкураўскай прэмія — галоўная французская літаратурная прэмія, якая прысуджаецца з 1903 года аўтарам праязных твораў, напісаных на французскай мове.

Українская кніга — выданне года ў Вялікабрытаніі

Зборнік вершаў «Палёт над Чорным морам» Ігара Паўлюка стаў кнігай года ў Вялікабрытаніі. Упершыню ўкраінскі паэт атрымаў перамогу на Туманым Альбіёне.

10 лістапада былі апублікаваныя вынікі адкрытага галасавання. На думку чытачоў з усяго свету і брытанскага ПЭН-цэнтра, лепшай кнігай у гэтым годзе стала «A Flight Over the Black Sea» («Палёт над Чорным морам»), якую пераклаў Стывен Камарніцкі.

Вершы І. Паўлюка, сабраныя ў кнізе, запрашаюць чытача адправіцца на шпацыр па ўкраінскім Палессі і апісваюць наваколлі з дапамогай вытанчаных метафар.

І. Паўлюк вучыўся ў Ленінградскім вышэйшым ваенна-інжынерным вучылішчы, якое кінут на другім курсе, калі пачаў пісаць вершы. За тое ён быў высланы ў Забайкальскую тайгу будаваць аўтамабільную дарогу з вязнямі. Ён з'яўляецца адным з самых вядомых паэтаў Еўропы. Творы Ігара Паўлюка перакладзены на некалькі моў (англійскую, французскую, польскую, рускую і японскую).

Архіў Маркеса — у вольным доступе

Рукапісы, лісты, фотаздымкі і іншыя матэрыялы з архіва вядомага калумбійскага журналіста і пісьменніка, Нобелеўскага лаўрэата Габрыеля Гарсія Маркеса цяпер даступныя для даследавання і адкрытыя для ўсіх.

Пра гэта паведамлілі прадстаўнікі Тэхаскага ўніверсітэта, які з'яўляецца ўладальнікам архіва пісьменніка.

У мінулым годзе Тэхаскі ўніверсітэт за 2,5 мільёна даляраў выкупіў архіў Маркеса, у якім захоўваюцца матэрыялы за 60 гадоў жыцця і творчасці аўтара. Калекцыя складаецца з амаль 40 каробак тэкстаў, напісаных з 1948 па 2009 год. У архіў уваходзяць

рукапісы самых вядомых твораў пісьменніка, сярод якіх «Сто гадоў адзіноты», «Каханне ў час халеры», «Аб любові і іншых дэманах». З дзясятка каробак утрымліваюць лісты Маркеса, напісаныя ў перыяд з 1961 па 2013 гады. У архіве маецца таксама серыя фотаздымкаў пісьменніка. На некаторых можна ўбачыць Маркеса разам з кінематографістамі Вудзі Аленам і Луісам Бунюэлем, а таксама кубінскім палітычным дзеячам Фідэлем Кастра.

«Чытачы маюць доступ да работ, і дзякуючы архіву змогуць адкрыць для сябе іншы бок мастака. Той, дзе ён выкідае старонкі і цэлыя раздзелы і перапісвае іх зноў, адмаўляецца ад адных частак твора дзеля іншых», — адзначыў бібліяграф Тэхаскага ўніверсітэта Хасэ Мантэлонга.

Канфіскацыі ўкраінскіх кніг у Маскве

У Бібліятэцы ўкраінскай літаратуры ў Маскве прайшлі ператрус. Расійскія сілавікі нібыта выявілі там мноства розных «выданняў з русафобскай інфармацыяй».

Следчы камітэт Расійскай Федэрацыі просіць суд арыштаваць дырэктара Бібліятэкі ўкраінскай літаратуры Наталлю Шарыну. Пра гэта гаворыцца на сайце ведамства.

Супраць Н. Шарынай распачата справа па артыкуле 282 КК РФ (распальванне нацыянальнай нянавісці і варожасці, зневажэнне чалавечай годнасці).

Па версіі следства, у 2011–2015 гадах дырэктар Бібліятэкі ўкраінскай літаратуры Н. Шарына як службовая асоба парушала Федэральны закон «Аб супрацьдзеянні экстрэмісцкай дзейнасці», распаўсюджвала сярод наведвальнікаў кніжныя выданні Дзмітрыя Карчынскага, прызнаныя судом экстрэмісцкімі матэрыяламі і забароненымі да выкарыстання.

Адзін з супрацоўнікаў бібліятэкі паведаміў, што падчас ператрусу паліцыянты самі падкідвалі кнігі.

У той жа час украінскі журналіст Раман Цымбалюк, які

знаходзіцца ў Маскве, распавёў, што ператрус таксама адбыўся і на кватэры дырэктара бібліятэкі.

«...Яна паведала, што дома быў ператрус, што перавярнулі ўсю кватэру зверху ўніз і канфіскавалі ў яе кнігу Аксаны Забужка, асобнікі артыкулаў — зборнік аб Галадаморы, які падрыхтавалі амерыканскія, еўрапейскія і ўкраінскія аўтары, канфіскавалі некалькі асобнікаў газеты «Час руху» за 2011 год і тры граматы, якія яна атрымала ад былых прэзідэнтаў — Юшчанкі, Януковіча і прэм'ера Азарова», — цытуе Р. Цымбалюка «Радзе Свабода».

Што тычыцца Бібліятэкі, то, па словах дырэктара Н.

Шарынай, з чытальнай залы канфіскавалі часопіс «Барвінок» — нібыта там выява сцяга «Правага сектара»... І 7 выданняў Дзмітра Паўлычкі (Героя Украіны, найзнакамітага паэта, ганаровага сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў). Затым ператрус прайшоў і ў так званым спецсховішчы спецыялізаванай літаратуры.

«Яны адбіраюць усе выданні, якія адносяцца да гісторыі Украіны ў частцы, якая тычыцца Сцяпана Бандэры і УПА. Ні адно з гэтых канфіскаваных выданняў не ўваходзіць у спіс так званай экстрэмісцкай літаратуры», — паведаміў Р. Цымбалюк.

Сквер Буніна

На 145-годдзе з дня нараджэння Івана Буніна — першага расійскага лаўрэата Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры — у Маскве адбылася знакавая падзея: прынятае рашэнне аб назве сквера на Паварскай вуліцы імя Буніна.

У Інстытуце сусветнай літаратуры РАН ім. А. Горкага прайшла прэс-канферэнцыя, прысвечаная гэтай падзеі. Бунізнаўца, старшы навуковы супрацоўнік ІМЛІ РАН С. Марозаў паведаміў журналістам цікавыя і малавядомыя факты з жыцця юбіляра, пасля чаго ўдзельнікамі прэс-канферэнцыі былі ўскладзеныя кветкі да помніка пісьменніку.

На Паварскай вуліцы ў доме 26 І. Бунін жыў са снежня 1916 года па травень 1918-га. У гэтай кватэры была напісана першая частка знакамітых «Акаянных дзён». Адсюль Буніны з'ехалі ў Адэсу, а ў пачатку 1920-га эмігравалі за мяжу. Больш пісьменнік ніколі не быў у Расіі.

У гонар юбіляра ў зале Бібліятэкі імя І. Буніна прайшоў канцэрт. Гледачы ўбачылі ўнікальныя кадры хронікі ўзнагароджвання І. Буніна Нобелеўскай прэміяй у 1933 годзе і дзень яго 80-годдзя ў 1950-м.

Кніга Івана Драча пра «Лугандонію»

У Харкаўскім выдавецтве «Фоліо» выйшаў у свет зборнік «Сатырыкон», у які ўвайшлі вершы апошніх гадоў вядомага паэта, Героя Украіны Івана Драча.

«Мяне не толькі палітыкі натхнялі. Ёсць вершы, прысвечаныя Пятру Парашэнку, Леаніду Кучме. Але і філосафу Ніцшэ, спявачцы Квітцы Цісык, рэжысёру Віталю Малахаву, танцоўшчыку Вадзіму Пісараву», — раскажаў Іван Драч.

У вершы «Чачэнам» І. Драч выказаў перакананне, што ўкраінцы мусілі падтрымаць той народ у яго барацьбе з Масквой. Бо «кадыраўцы» ваююць супраць нас на Данбасе. Ёсць у кнізе і верш-зварот «Да мільёна маскоўскіх хахлоў», у якім паэт пытаецца ва ўкраінцаў, якія жывуць у расійскай сталіцы, кім яны сябе насамрэч адчуваюць...

На прэзентацыі ў кіеўскай кнігарні «Довженко» І. Драча папрасілі прачытаць верш «Лугандонія», які мае такія радкі: «Президенти — всі у схроні! Завжди — на кордоні я... А під серцем, як змія, клята Лугандонія!»

Паэт прызнаўся, што чытаў гэты верш Леаніду Кучме: «Хацеў яму падарыць, але ён

адмовіўся. Скажаў, што калі надрукую, дзесьці возьме. Цяпер ёсць магчымасць... А што з таго толку? Калі б нешта змянілася, я гатовы штодня пісаць па паэме або цэлым томе. Каб менш цякло там крыві. Хочам мы ці не, рознаветарнасць Кучмы ў час яго прэзідэнцтва адыграла сваю станоўчую ролю. Ён не ваяваў, нават калі трэба было б ваяваць. Маю на ўвазе спрэчку з Расіяй за востраў Тузла».

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў (інфармацыя і фотаздымкі) Comments.ua, Gazeta.ua, The Bookseller, The New York Times, Gazeta.ua, The Guardian, Associated Press і The Telegraph.